

WSTĘP

Rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy różnej skali układów przestrzennych związany jest ze zmieniającą się bazą ekonomiczną. W procesie przemian, w wyniku uwarunkowań wewnętrznych i impulsów płynących z otoczenia, zmianom ulega przebudowa jej potencjału gospodarczego, społecznego i kulturowego. Wpływa to na przemiany struktur regionalnych i lokalnych dokonujące się w wyniku różnicowania zachowań poszczególnych elementów, reprezentowanych przez określone sektory gospodarcze i rozwijające się przedsiębiorstwa. Dlatego w procesie badawczym duże znaczenie ma poszukiwanie nowych metod analizy, które pozwalają na wyjaśnianie zmienności zachowań gospodarki, sektorów i reprezentujących je podmiotów gospodarczych. Poznanie związanych z tym prawidłowości ma istotne znaczenie zarówno dla rozwoju nauki, jak i dla działalności praktycznej w zakresie doskonalenia metod zarządzania i modernizacji strategii rozwojowych.

Ważnym elementem bazy ekonomicznej układów krajowych, regionalnych, a także układów lokalnych jest poziom i struktura zatrudnienia, określająca rozmiary i jakość rynku pracy. Nawiązuje do tego zaproponowana metoda dynamicznego skalowania wielowymiarowych zmian struktury zatrudnienia. Zmiany w tym zakresie obserwowane w latach 1999–2016 wskazują na różne tendencje zmian potencjału i struktur rynku pracy w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. Wynikają one z różnych zachowań potencjału wybranych sektorów (M. Markowska, A. Sokołowski, D. Strahl). W bazie ekonomicznej istotne znaczenie mają także dynamicznie rozwijające się przedsiębiorstwa, które dokonując procesu internacjonalizacji, wpływają na rozwój funkcji egzogenicznych danego układu przestrzennego. Na przykładzie wybranych przedsiębiorstw z Polski wykazano, że w procesie umiędzynarodowienia działalności dużą rolę odgrywa ich orientacja przedsiębiorcza (A. Głodowska, M. Maciejewski, K. Wach). W procesie przemian regionalnych pojawiają się nowe podmioty gospodarcze, podejmujące produkcję innowacyjnych wyrobów, co prowadzi do kształtowania się nowych struktur w przestrzeni miejskiej, tzw. parków technologicznych. Ich działalność i rozwój nawiązują do tendencji kształtowania nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy. Badania prowadzone w Lublinie wykazały, że działalność w parku technologicznym wpływa pozytywnie na bezpieczeństwo ekonomiczne przedsiębiorstw w nim zlokalizowanych, a także ma korzystny wpływ na tworzenie innowacyjnego środowiska w mieście, przyczyniając się do wzmocnienia lokalnego bezpieczeństwa gospodarczego (A. Rutkowska-Gurak). Dla przyciągania inwestycji w celu zdynamizowania rozwoju, szczególnie ośrodków upadających w wyniku likwidacji lub poważnego ograniczania działalności przemysłu i nasilania się bezrobocia podczas wdrażania procesów transformacji gospodarki, wprowadzono nowe instrumenty ekonomiczne umożliwiające stworzenie na ich obszarze specjalnych stref ekonomicznych. Pierwsza tego typu strefa w Polsce powstała w Mielcu i stała się miejscem lokalizacji wielu nowych przedsiębiorstw przemysłowych (R. Pitera). Obecnie, w wyniku decyzji podjętych w ramach polityki gospodarczej,

warunki stworzone uprzednio dla specjalnych stref ekonomicznych odnoszą się do całego kraju, co może silnie wpłynąć na dalsze przemiany struktury gospodarczej. Przemiany te związane są także ze zmieniającymi się czynnikami wpływającymi na produktywność poszczególnych sekcji działalności gospodarczej (M. Cyrek). W analizie produktywności przedsiębiorstw istotne znaczenie mają koszty, szczególnie te związane z jakością wytwarzanych produktów i świadczonych usług (W. Sadkowski). Na przemiany struktury przemysłu silny wpływ mają nie tylko czynniki społeczno-gospodarcze i kulturowe, ale w wielu działach przemysłu także elementy przestrzeni przyrodniczej, co wykazano na przykładzie jednej z prowincji w Turcji (M.S. Şahinalp).

W procesie gospodarowania ważną rolę odgrywa celowe kształtowanie racjonalnych struktur przestrzennych za pomocą wprowadzania nowych instrumentów ekonomicznych. Przykładem tego jest propozycja podatku lokalizacyjnego od działalności handlowej, która jest traktowana jako sposób na racjonalne kształtowanie sieci osadniczej (P. Śleszyński). Duże znaczenie mają tu procesy inercji w zakresie przemian działów przemysłu i usług, które wpływają na małą zmienność struktur regionalnych. Obok polityki gospodarczej jest to jeden z czynników wpływających na gospodarczą odporność regionów (G. Masik). W wyniku zróżnicowanych zasobów intelektualnych i jakości kapitału ludzkiego poszczególne regiony mają zróżnicowane możliwości rozwijania działalności przemysłowej. Szansą na wsparcie rozwoju takiej działalności przy uwzględnieniu specyfiki każdego regionu są inteligentne specjalizacje (D. Murzyn). Znaczący wpływ na rozwój działalności przemysłowej wywierają uwarunkowania gospodarcze i ekologiczne układów lokalnych. Gminy w pewnym zakresie mogą stwarzać korzystne uwarunkowania dla rozwoju działalności przedsiębiorstw, ale występować mogą także bariery ograniczające (K. Sala).

Wraz ze zwiększającymi się zasobami finansowymi gospodarstw domowych rozwijają się różne formy działalności turystycznej, które aktywizują rozwój gospodarczy układów regionalnych i lokalnych. Pomocnym narzędziem w tym zakresie dla gmin jest analiza SWOT, która powinna być wykorzystana do określania najlepszych kierunków rozwoju działalności turystycznej (M. Żemła). Nasilenie działalności turystycznej, obok wielu korzyści ekonomicznych, generuje także szereg niekorzystnych zjawisk. Wskazuje na to zmieniająca się ocena mieszkańców Krakowa, dotycząca nasilającego się, nadmiernego, prowadzącego także do negatywnych skutków rozwoju ruchu turystycznego (M. Tracz, M. Bajgier-Kowalska, B. Wójtowicz). W układach regionalnych o wysokim stopniu atrakcyjności przyrodniczej oraz zasobów kulturowych i społecznych turystyka stanowi jeden z ważniejszych czynników wzrostu społeczno-gospodarczego, co wykazano na przykładzie departamentu Vaucluse we Francji (K. Janczarska-Bergel).

Zaprezentowane w niniejszym tomie prace odnoszą się do wybranych aspektów przemian działalności przemysłowej i usługowej oraz ich wpływu na kształtowanie gospodarki układów regionalnych i lokalnych. Wydaje się, że problematyka ta jest bardzo aktualna i powinna być nadal rozwijana zarówno na polu geografii społeczno-ekonomicznej, jak i gospodarki przestrzennej. Ważny jest bowiem obecnie i ważny będzie również w przyszłości problem wzrostu gospodarczego, wyrównywania narosłych dysproporcji rozwojowych układów przestrzennych oraz podnoszenia poziomu i jakości życia. Dlatego zachęcamy chętne osoby do dzielenia się wynikami własnych osiągnięć badawczych w tym zakresie na łamach *Prac Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*.

Zbigniew Ziolo, Tomasz Rachwał